

Tone Smolej

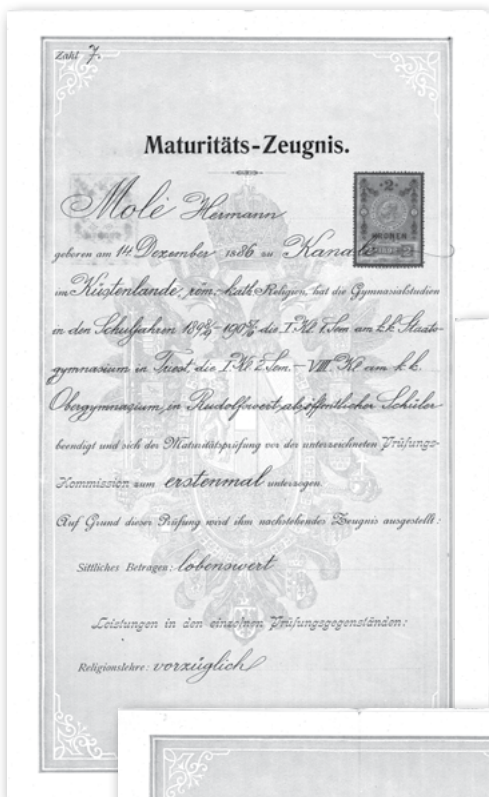
ŠTUDIJSKA LETA VOJESLAVA MOLETA

Jeseni leta 1906 se je Vojeslav Molè vpisal na dunajsko filozofsko fakulteto, kjer je pri Vatroslavu Jagiću študiral slavistiko, pri Friedrichu Jodlu nemško klasično filozofijo, pri Maxu Dietzu pa nemško in italijansko opero. V drugem semestru se je bolj usmeril v romanistiko, ki jo je tedaj predaval sloviti Wilhelm Meyer-Lübke. V svojih spominih, ki jih je pisal več kot šest desetletij pozneje, se je čudil, da že tedaj ni vpisal umetnostne zgodovine, saj je veliko zahajal v Kunsthistorisches Museum:

»[Š]e se spominjam iz tistega časa, kako globok vtis so napravile name slike P. Brueghela Starejšega in P. P. Rubensa. Medtem ko je bil Brueghel omejen na slike manjšega formata in posvetno tematiko, so kolosalne oltarne slike Rubensove močno učinkovale s svojim koloritom. Najbližja pa mi je bila že tedaj italijanska umetnost, zlasti beneško slikarstvo, francosko in špansko slikarstvo, posebno portreti španskih princes, ter Rembrandt, ki se mi je zdel kakor čarovnik.«¹

1 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 35–36.

Maturitetno spričevalo, izdano 26. junija 1906, ki je Moletu omogočalo vpis na univerzo. (SI AS 2161/1/1/1)

Dunajsko pomlad tega semestra je takole opisal: »Meni se sedaj zelo dopade na Dunaju, ko že vse zeleni in vrši in šumi. V nedeljo sem bil v Pratru in gledal vozove, konje, Dunajčanke – in nič se mi ni hotelo nazaj na naše zelene griče.«²

Naslednje leto je preživel kot enoletni vojaški prostovoljec, nato pa se je jeseni 1908 vpisal na Jagelonsko univerzo v Krakovu. Medtem ko v spominih omenja, da mu je megleno in hladno mesto sprva zadalo dvom, ali se je pravilno odločil, je v njegovem (doslej neznanem) krakovskem dnevniku kmalu posijalo sonce:

»Ko je zasijalo solnce skozi jesenske megle in jih pregnalo, se je moje mnenje o Krakovem takoj spremenilo. Ko sem gledal vse te srednjeveške stavbe, bleščeče v solčnem svitu in zročče na sedanje cestno vrvenje, kot so zrle pred stoletji na druge ljudi in njih stremljenja, se mi je vzbudilo v srcu spoštovanje. Spomnil sem se Sienkiewiczzeve trilogije in njegovih *Križarjev*. Pač velik duh, naj se že strinjam z njegovimi idejami ali ne! Med temi zidovi se je toliko časa odločevala usoda Poljske! Po teh ulicah in trgih so razvijali svojo prelest poljski kralji. Šumela je svila, rožljale so pozlačene nožnice, tu so se klanjali slovanskemu kralju tuji vazali. Celo pruski knezi so prihajali in pokleknili pred veličanstvom.«³

Velik vtis je nanj napravila tudi Marijanska cerkev:

»Ti vitki gotski stebri in strop, okrašeni z Matejkovimi ornamentami in arabeskami, to velikansko delo umetnika Stwosza, je nekaj kolosalnega. In v teh zidovih stoglava množica, ki moli pobožno in verno, kot še nisem videl moliti nikjer drugje,⁴ je takšna, da si jo morem misliti le v taki cerkvi; skozi visoka gotska okna lije skozi slikarije solnce ter se lomi na blestečem zlatu in opravi sivolasega duhovnika pred oltarjem.«⁵

V njegovi korespondenci tedanjega časa je kmalu čutiti navdušenje nad univerzitetnim središčem, ki ima poleg petih gimnazij in štirih realk še tri ženske gimnazije ter celo žensko visoko šolo.⁶ Navdušujejo ga tudi poljski študentje, ki so »veliko boljše narave in pridnejši od slovenskih, a tako malo realni! Sama gostoljubnost jih je, a tako neskončno so idealni!«⁷

2 NUK Rz Ms 1431. V. Molè: Pismo Janku Šlebingerju, 23. 4. 1907.

3 SI AS 2161/3/3. Dnevnik, 11. 10. 1908.

4 Takšno misel dva dni pozneje v dnevniku še razširi: »Nikjer še nisem videl moliti ljudij tako pobožno kot tu. Naš kmet je sicer tudi vdan Bogu, a tukaj je vsa molitev nekaj drugega. Že sam izraz obličij ti priča o globokosti notranjega čuvstva pri molitvi. Naš kmet je realnejši, on ve dobro, kakšen je Bog, kdaj mu pomore, kako si ga napravi naklonjenega, a one tajne mistike, one globoke, z umom nedosežne vere ne pozna.« SI AS 2161/3/3. Dnevnik, 13. 10. 1908.

5 SI AS 2161/3/3. Dnevnik, 13. 10. 1908.

6 NUK Rz Ms 1431. V. Molè: Pismo J. Šlebingerju, 21. 10. 1908.

7 SI AS 2161/3/3. Dnevnik, 13. 10. 1908.

Molè je na Jagelonski univerzi želel nadaljevati s študijem romanistike, ki pa je bila tu slabo zastopana. Po premisleku se je preusmeril v polonistiko. Dne 19. oktobra 1908 je bil na prvem predavanju prof. Jana Łośa o poljski morfologiji: »Pisati mi seveda ni mogoče, ker ne obvladam tako zelo jezika, a razumel sem popolnoma vse.«⁸ Z zanimanjem je poslušal tudi predavanja o zgodovini poljskega slovstva grofa Stanisława Tarnowskega, nekdanjega rektorja in državnega poslanca. V zvezi z njim Molè omenja anekdoto, ki mu jo je pozneje zaupal Jagić. Na neki obletnici sta on in Karl Krumbacher kot predstavnika avstrijske oziroma bavarske akademije opazovala Tarnowskega, ki se je vsakemu delegatu drugače poklonil: »[Č]im višji je bil delegat in institucija, ki jo je zastopal, tem globlji je bil njegov lastni poklon, in narobe, čim nižja je bila stopnja delegata, tem slabša je bila njegova zahvala, mestoma jo je bilo sploh težko opaziti.«⁹ V zimskem semestru je Molè vpisal Zgodovino poljske književnosti od 15. do 20. stoletja (*Historya literatury polskiej od XV. do XX. wieku*). Konservativni profesor je bil blesteč govornik, a celo renesančnemu geniju poljskega pesništva Janu Kochanowskemu, tudi sijajnemu prevajalcu Davidovih *Psalmov*, ni mogel odpustiti, »da je v svojih *Trenih* izrazil nekaj, kar je zvenelo kakor dvom v pravičnost božjo«.¹⁰ Molè je bolj cenil Stanisława Windakiewicza, pri katerem je vpisal psevdoklasično liriko ter poljsko književnost 16. stoletja, nato pa še mlajše poljske romantike in Mickiewicza: »Bil je izboren poznavalec svoje stroke; odkrito je izražal svoje poglede, ne oziraje se na levo in ne na desno, človek s širokim razgledom in živim smislom za humor ter brez nepotrebne patosa.«¹¹

V zimskem semestru 1908/09 je pri prof. Maryanu Sokołowskem vpisal Zgodovino umetnosti 16. in 17. stoletja (*Historya sztuki XVI. i XVII. w.*). V naslednjem semestru je poslušal še zgodovino italijanske umetnosti v obdobju baroka (*Historya sztuki włoskiej w epoce baroku*), kar mu je popolnoma nadomestilo študij italijanistike:

»Sokołowski, postaven, visok in eleganten starejši gospod z lepo, dolgo belo brado in neločljivim monoklom, mož širokega evropskega obzorja, je prvi postavil poljsko umetnostno zgodovino na moderno svetovno raven v stvarnem in metodičnem pogledu; v enaki meri je osvetlil njeno problematiko starejših časov kakor tudi novejših dob ter jo povezal s problematiko srednje in zahodne Evrope. [...] Njegova predavanja o italijanski renesansi so bila vedno zanimiva in

8 SI AS 2161/3/3. Dnevnik, 19. 10. 1908.

9 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 55.

10 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 55.

11 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 56.

sem jih z veseljem obiskoval. Obenem pa sem uvidel, da so najboljša izpopolnitev tega, ki bi mi mogla nuditi predavanja o italijanski literaturi te dobe, še celo več, da brez njih pravzaprav ne bi mogel dobro razumeti npr. dobe in stvariteljstva pesništva florentinskega quattrocenta.«¹²

Med preostalimi profesorji velja omeniti Maryana Zdziechowskega, pri katerem je Molè vpisal predmet Francoski filozofski tokovi v 19. stoletju (Kierunki umysłowe Francyi w XIX. wieku).¹³ Čeprav ena najmarkantnejših oseb na univerzi, ni mogel postati avstrijski profesor, ker je bil ruski državljani: »V svojem življenju menda nisem srečal drugega človeka tako širokih obzorij in tako visoke kulture. V njegovem lepem obrazu grškega filozofa iz IV. ali V. stoletja n. e. je bilo nekaj takšnega, kar je moralo vsakogar fascinirati; četudi se človek ni strinjal z njegovimi pogledi, so njegove besede vedno vzbujale spoštovanje in silile k razmišljanju.«¹⁴ Zdziechowski je bil izrazit konzervavec in globoko veren kristjan, obenem pa prvovrsten poznavalec ruskega duhovnega in verskega življenja ter prepričan pripadnik pravoslavno-katoliške unije. Potoval je tudi na Hrvaško in obiskal Krk, staro središče glagolskega bogoslužja, kjer je tedaj škofoval Anton Mahnič. Škofa je v pogovorih označil za svojevrstnega človeka, ki se je rodil šeststo let prepozno. Mahnič naj bi bil šokiran, ker se na Jagelonski univerzi poučuje vsakršna filozofija in ne le sholastična Tomaža Akvinskega.¹⁵

Pristne stike je navezal s Feliksom Konecznim, kustosom Jagelonske biblioteke, ki je Moletu sporočil, da v Krakov prihaja še en Slovenec – duhovnik Leopold Lenard.¹⁶ Medtem ko so Lenarda na Poljsko poslali katoliški krogi, ki jim je bila ta dežela protiutež Češki, je Molè zatrdil, da prihaja po lastni volji, in s tem vzbudil gostiteljevo zadovoljstvo.¹⁷ Koneczny je bil urednik

12 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 65.

13 Zdziechowskega je šest let pozneje zelo cenil še neki študent – Ivo Andrić, ki je malo pred smrtjo izjavil, da se je v Bosni rodil, na Poljskem pa je duhovno spregledal (*Martens, V požaru svetov*, str. 60).

14 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 58–59.

15 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 64.

16 Lenard je leta 1908 na teološki fakulteti v Innsbrucku promoviral s tezo *Auferstehungsbericht und die Einwürfe der Gegner* (Poročilo o vstajenju in ugovori nasprotnikov), dve leti pozneje pa je v Krakovu – verjetno kot prvi Slovenec – postal še doktor filozofije na podlagi disertacije *Vzajemnost slovanska v literaturi slovenski* (NUK Rz Ms 1880). Po koncu prve svetovne vojne je Lenard, nekdanji vodilni klerikalni literarni kritik, izstopil iz duhovniškega stanu in se preselil v Beograd, kjer se je tudi poročil. Konec tridesetih let se je celo zblížal s prokomunistično opozicijo, med drugo svetovno vojno ga je preganjal gestapo, po njej pa je kratek čas deloval na ministrstvu za informacije, ki ga je vodil Sava Kosanović (*Gantar Godina, Dr. Leopold Lenard*, str. 395–400).

17 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 57.

vplivne revije *Świat Słowiański*, katere naloga je bila podajati poljski javnosti »pravo objektivno podobo tega, kar se dogaja v slovanskem svetu, v njegovem materialnem in duhovnem življenju«. ¹⁸ Urednik je Moleta povabil, naj napiše članek o slovenskem slovstvu. Leta 1909 je v petem letniku revije slovenski študent na desetih straneh objavil članek *O literaturze słowieńskiej* (O slovenski literaturi), v katerem uvodoma opisuje zgodovino, ki je bila »smutna in niewesoła«. ¹⁹ Nadalje navaja kronanje karantanskih vojvod, turške upade in kmečke upore. Natančno predstavi slovenski protestantizem in poudarja, da Primož Trubar ni bil literat, a je dal svojemu narodu evangelij, pri tem pa je instinktivno uporabljal dolensko narečje, iz katerega se je razvil literarni jezik. Katoliška reakcija je uničila protestantske knjige in za dve stoletji zavrla razvoj slovenske književnosti. ²⁰ Valentin Vodnik je bil prvi pesnik, ki se je osvobodil psevdoklasicizma, saj je ustvarjal v narodnem duhu. Ker se slovenščine še ni učilo v šolah, je bilo treba genija, da bi v tem jeziku ustvaril nesmrtno poezijo, zato ima France Prešeren takšen pomen kot pri Poljaki Mickiewicz ali Rusih Puškin. Poleg romanc in balad je bil Prešeren mojster soneta, pri čemer se je vzoroval pri Petrarci. A šele mlajša generacija se je zavedala njegovega pomena. Pri tem je pomembno vlogo igral zlasti Josip Stritar, ki je bil izrazito pod vplivom zahodnoevropskih tokov, zlasti Schopenhauerjevega pesimizma. Po Moletovem mnenju je Stritar predvsem pomemben kot prvi slovenski kritik in esteta. ²¹ Romanopisec Josip Jurčič je ustvarjal pod vplivom Scotta, Simon Jenko pa je slovenski Heine. Pomembna pesnika sta še Simon Gregorčič, ki ga je Mahnič obtožil brezboštva, in Anton Aškerc, ki občasno postaja nepoetični agitator svobodne misli. ²² Natančno so opisani tudi pesniki moderne, zlasti Josip Murn, ki bi ga lahko imenovali za slovenskega pesnika kmetstva. Lirika moderne je dosegla vrh z Otonom Župančičem, ki je ustvarjal pod vplivom francoskega simbolizma, njegova zadnja poezija pa spominja na Walta Whitmana. Ivan Cankar, ki da je na Poljskem še neznan, je najpomembnejši slovenski prozaist. ²³ Molè svoj pregled zaključí s katoliškimi pisci, med katerimi je najbolj nadarjen Fran Saleški Finžgar, ki ustvarja pod vplivom Sienkiewicza. Molè se je pozneje

18 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 57.

19 Molè, *O literaturze słowieńskiej*, str. 381.

20 Molè, *O literaturze słowieńskiej*, str. 383.

21 Molè, *O literaturze słowieńskiej*, str. 386.

22 Molè, *O literaturze słowieńskiej*, str. 389.

23 Zanimivo, da bo prav Moletova poznejša soproga prevedla v poljščino izbor Cankarjevih novel ter *Hlapca Jerneja in njegovo pravico* (Śalamun-Biedrzycka, Cankarjev Hlapec Jernej, str. 44–48).

spominjal, da je članek uredniku in bralcem ugajal, grajan pa je bil v domovini.²⁴ Za Frana Ilešiča je bil problematičen naslednji stavek: »Natomiast świetnie reprezentowana jest w poezji ludowej liryka, która wykazuje najlepiej różnicę charakteru duchowego Słowiańców a Serbo-Chorwatów, którzy doszli w epice do kulminacyjnego punktu.«²⁵ Ilešič je Moletu očitil, da ustanavlja na ta način z naše strani jugoslovanski dualizem, ki so ga nekdanj podpirali z jezikom in zgodovino: »Toda dokaz s poezijo ne more biti močnejši, nego je bil dokaz z jezikom. Meje ni niti v jeziku niti v poeziji, stroge meje namreč; vse polno je povsod prehodov in nians.«²⁶

Konecny ga je priporočil tudi Adamu Grzymała-Siedleckemu, tajniku krakovskega Mestnega teatra, ki je Moleta prosil, naj mu preskrbi najboljše in najbolj karakteristične slovenske drame, ki bi jih želel z njegovo pomočjo prevesti in napisati o njih študijo oziroma jih tudi, če bo mogoče, uprizoriti. Molè je nemudoma pisal bratu, naj mu pošlje Cankarjeve dramatične spise, Župančičevo *Noč na verne duše* in Medvedovo *Za pravdo in srce*: »Drugo pri nas itak nima nobene vrednosti. Kvečjemu Detelov *Učenjak*. Ali naj ponudim estetično naobraženemu tujcu Govekarjeve, Finžgarjeve in Robidove 'drame'? Saj bi me moralo biti sram, da sem Slovenec.«²⁷ Siedlecki je Moletu posodil dela Stanisława Wyspiańskiego. Najprej je bral njegovo *Kletev (Klątwa)*, ki ga je prevzela, kot zlepa ne kako umetniško delo: »Popolnoma se je posrečilo Wyspiańskemu presaditi grško dramo na moderna tla.«²⁸ Pozneje ga je očarala tudi drama *Novembrska noč (Noc Listopadowa)*, ki so jo v Krakovu z velikim uspehom uprizorili novembra 1908:

»Čitam ga, poglabljam se v njegove misli in čedalje bolj se divim njegovim titanskim umotvorom. Kot Michelangelo se mi zdi njegov genij, iz ničesar je ustvaril večna dela. A ne samo kot poet. Videl sem njegova slikana okna v frančiškanski cerkvi. Njegov Bog, ustvarjajoč zemljo, je nadzemski. Zrl sem na to delo in zdelo se mi je, da me oveva dih neskončnosti. Metal je nad svet silna, titanska, iz časa v večnost hrepeneča dela, a hkrati je znal upodabljati mistična navdajenja duše, topeče v božanski ljubezni.«²⁹

Prvotno je nameraval o tem vsestranskem umetniku napisati študijo, nato pa je raje prevedel esej Tadeusza Stanisława Grabowskega, ki je zapisal,

24 Mole, *Iz knjige spominov*, str. 67.

25 Molè, O literaturze słowieńskiej, str. 383.

26 Ilešič, O literaturze słowieńskiej, str. 574.

27 SI AS 2161/3/3. Dnevnik, 24. 10. 1908.

28 SI AS 2161/3/3. Dnevnik, 25. 10. 1908.

29 NUK Rz Ms 1431. V. Molè: Pismo J. Šlebingerju, 22. 11. 1908.

da je Wyspiański vzljubil zlasti dve dobi v zgodovini neodvisne Poljske: njeno mračno zarjo in njen krvavi zaton.³⁰ Poleg literature Mlade Poljske je Molè tedaj veliko bral poljsko romantiko, zlasti Juliusza Słowackega, čigar stoto obletnico rojstva so obhajali leta 1909. Ob obletnici je napisal članek, za *Ljubljanski zvon* pa je prevedel njegovo delo *V Švici*, »najdelikatnejši avtorjev ljubezenski umotvor; tak je, kakor da bi bil spleten iz rahlih romantičnih vizij, zlatih tancic in otožnega hrepenenja«. ³¹ Grabowski³² je nato še istega leta v reviji *Świat Słowiański* objavil obsežno analizo njegovega prevoda. Molè je bil v prijateljskih stikih tudi s Tadeuszem Lehr-Splawińskim, poznejšim rektorjem, ki ga je leta 1939 skupaj z drugimi slovenskimi akademiki reševal iz koncentracijskega taborišča.

Proti koncu novembra Molè Šlebingerju priznava, da ga bolj kot Łośevi praarijoevropski glasovi zanima predavanje o Rafaelu in baroku.³³ Kriza, povezana z jezikovnim študijem, je očitna tudi v dnevniku: »Kaj me briga vsa ta neumna filologija s svojim dlakocepljenjem in s svojimi debli in koreninami?«³⁴ Hkrati pa razmišlja tudi o svoji poklicni prihodnosti: »Zgodovina umetnosti je res zanimiva, literarna zgodovina sama na sebi krasna reč, a to oboje – ni skupina za skušnjo. Ta kruh, prokleti kruh!«³⁵ Sicer pa, kot je razvidno iz njegovega krakovskega dnevnika, ga je tudi literarna zgodovina manj zanimala. Ko je Tarnowski predaval o ljubezni Kochanowskega, se je zagledal v »lepo malo Židinjo« in tudi ona se mu je zazrla v oči.³⁶ Ker se dnevnik z novembrom konča, ne vemo, zakaj je Molè po dveh semestrih zapustil Krakov in odšel v Rim študirat umetnostno zgodovino.

V večnem mestu, kjer si je zlasti ogledoval spomenike, muzeje, galerije in javne ter zasebne zbirke, je nastalo pod vtisom umetnin tudi nekaj pesmi, ki jih je objavil v zbirki *Ko so cvele rože*. Tizianova alegorija *Amor sacro e amor profano*, ki jo je videl v Gallerii Borghese, je navdahnila sonet »Ticijan: Nebeška in zemlja ljubezen«, Rafaelova freska na oboku Stanze della Segnatura pa pesem »Rafael: Apolon in Marsija«. V Rimu se je seznanil tudi z Mihovilom

30 Grabowski, Krakovsko gledališče, str. 554.

31 Molè, Iz knjige spominov, str. 67.

32 Ker tedaj v Krakovu ni bilo ustreznih strokovnjakov, je moral Grabowski, ki je del študija preživel v Zagrebu, svojo disertacijo o poeziji Silvija Strahimirja Kranjčevića leta 1911 zagovarjati na dunajski univerzi. Po diplomatski karieri je po drugi svetovni vojni postal profesor novejših slovanskih književnosti.

33 NUK Rz Ms 1431. V. Molè: Pismo J. Šlebingerju, 22. 11. 1908.

34 SI AS 2161/3/3. Dnevnik, 23. 11. 1908.

35 SI AS 2161/3/3. Dnevnik, 23. 11. 1908.

36 SI AS 2161/3/3. Dnevnik, 24. 11. 1908.

Abramićem, štipendistom Avstrijskega inštituta (Istituto Storico Austriaco), ki ga je opozoril, da prof. Max Dvořák, član ožjega vodstva centralne komisije za varstvo spomenikov, išče južnoslovanske študente, ki bi jih sistematično izobrazil in nato namestil v južnoslovanskih deželah, saj se je avstrijsko spomeniško varstvo reorganiziralo in širilo. Na Abramićevo priporočilo je Dvořák povabil Moleta na Dunaj.³⁷

Kmalu je Molè spoznal, da sta na Dunaju dva profesorja z zelo različnimi stališči, poleg Dvořáka še Josef Strzygowski, ki je tedaj predaval o nastanku krščanske umetnosti in navajal neznane kraje: »Nova so bila še krajevna imena, da sem bil že geografsko zgubljen in sem potem iskal po raznih enciklopedijah, kje so ti kraji: Korossan, Tur-Abdin, Bin Bir-Kilissé itd. Vmes se je neprenehoma ponavljalo ime M'satta, da ne govorim še posebej o Damasku, Baalbeku, Palmiri, Kusejr-Amra itd. V začetku mi je to bilo vse skupaj 'španska vas', postalo pa je zanimivo, ko sem se začel bliže orientirati.«³⁸ Molè je sicer seminarje Strzygowskega primerjal s sodobnimi konferencami mednarodne politike in diplomacije, na katerih je vse polno spornih problemov. Za njihovo končno reševanje se zahteva nadčloveška modrost, ki pa je vsi diplomati ne premorejo.³⁹ Poglejmo si opis seminarja o ikonografski metodi, na katerem je Strzygowski obravnaval ikonografijo Poklona sv. Treh kraljev:

»Za prvi referat je bil določen poljski jezuit p. Feliš [...]. Bili smo vsi prepričani in smo tudi pričakovali, da bo kot najboljši specialist izpolnil svojo nalogo. Ko je predstavil svoj elaborat, tekste in vire adoracije Treh kraljev, smo mislili, da je vse v redu. Ko pa je prof. Strzygowski začel diskusijo, se je oglasil k besedi neki dr. Anger, o katerem nismo nič vedeli, ki pa je že imel za sabo doktorat iz protestantske teologije pri Harnacku, in je zmasakriral Felisiov referat kot nekritičen, saj se naslanja edinole na enostranska izbrana in interpretirana mesta kritičnih tekstov. Marsikdo se je pri tem namuznil, češ kako je protestant, sin protestanskega škofa iz Sedmograškega [...] 'posekal' jezuita. O. Feliš, ki je bil prava dobričina, pa tudi ni bil nič hud.«⁴⁰

Karl Feliš je sicer dve leti pozneje doktoriral s tezo o križu na svetovni krogli, starokrščanskem znamenju zmage. Strzygowski pa je imel v naslednjih semestrih še seminarje iz umetnosti krščanskega Egipta, islama in budizma. Na predavanjih je Strzygowski obravnaval azijsko in evropsko umetnost v času Karolingov in renesanso zahoda in Orienta. V svojih spominih je Molè posvetil

37 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 78.

38 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 89.

39 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 90–91.

40 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 89–90.

kar nekaj strani kritiki Strzygowskega, ki da je na predavanjih rad poudarjal, da Rim v cesarski dobi ni bil več stvariteljsko središče; za nadaljnji razvoj je bilo važnejše tisto, kar je takrat ustvarjal Orient, ki je bil v veliki meri helenističen. Nadalje je Strzygowski razvijal tezo, da je treba genezo zgodnjekrščanske in sploh srednjeveške umetnosti iskati v umetnosti vzhodnega zaledja in ne v umetnosti velikih mest:

»Če se je namreč v svojih prvih delih boril proti pretiranemu pomenu Rima za nastanek starokrščanske in bizantinske umetnosti, proti rimo-centrizmu, je postajala njegova nadaljnja borba antigrška in antihelenistična ter se je končno spremenila v antihumanizem, v novo koncepcijo razvoja človeške umetnosti in kulture, ki podira vse staro, vse, kar naslanja svojo razlago evropske kulture na temelje, zgrajene v grški in rimski antiki.«⁴¹

Veliko lepih vrstic je Molè v spominih naklonil Dvořáku, zaradi katerega se je sploh vrnil na Dunaj. Profesor je tedaj predaval italijansko slikarstvo in kiparstvo v času renesanse ter začetke nizozemskega slikarstva:

»[N]jegovo lastno obzorje je bilo predvsem zahodnoevropsko, njegova načelna problematika pa kvalitetna; njegovo izhodišče sama umetnost in umetnostna kvaliteta in – v fazi, ko sem ga spoznal – *stilni* razvoj in njegov smisel v zgodovini. Svoja vprašanja je stavljaj drugače kot Strzygowski, ne *kje* in *odkod*, ampak *kaj* in *kako*. Pri njem je govorila in pričala sama umetnina, medtem ko so pri njegovem antagonistu govorile hipoteze, povezane z geografskokulturnimi in etnografskimi kriteriji. Odtod tudi velike razlike med njima, kadar sta oba govorila o podobni ali naravnosti isti dobi in njeni umetnosti, kakor prav v odnosu do nastanka, geneze in zgodovine starokrščanske umetnosti, in hkrati vse srednjeveške in poznejše umetnosti v Evropi.«⁴²

Sicer je Molè vzdušje v Dvořákovem seminarju primerjal z ozračjem, ki veje iz Rafaelove Platonske akademije, kjer je vse umirjeno, dostojanstveno in sončno jasno.

Tri semestre je Molè vpisoval tudi umetnostnozgodovinske vaje, ki jih je vodil Julius von Schlosser. V spominih ga je takole označil: »[N]enavadno izobražen, poznavalec renesančne plastike, zlasti tudi rezbarij slonokoščenih in glasbenih instrumentov, muzikaličen, pesniški talent.«⁴³ Schlosser je tedaj s študenti tekstnokritično obravnaval Vasarijeve življenjepise, nato pa so imeli še vaje iz razlag umetnin.

41 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 92.

42 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 95.

43 Molè, *Iz knjige spominov*, str. 96.

Strzygowski je nekoliko pozneje prosil Moleta, da bi za srbsko akademijo obdelal miniature srbskega rokopisa iz 17. stoletja, ki je obsegal *Krščansko topografijo* Kozme Indikoplevsta in *Šestdnev* bolgarskega eksarha Joana. Še prej pa se je posvetil študiju grškega izvirnika, ki je v teku stoletij postal najpopularnejša kozmografija bizantinskega sveta. Molè, ki je ugotovil, da so miniature, čeprav naivne, pomembne za zgodovino kozmografskih predstav, je iz te teme tudi doktoriral. Strzygowski je v svoji oceni disertacijo pohvalil in doktorandu priporočil nadaljevanje raziskave:

»Opremljen z dobrim poznavanjem slovanskih jezikov se je [Molè] lotil naloge z vsega priznanja vredno vnemo. Na osnovi disertacije moremo domnevati, da bo Mole lahko ob nadaljnjem proučevanju materiala in poglobljanju v probleme ponudil povsem zadovoljivo rešitev. Ta nastaja že zdaj jasno in sistematično, manjka predvsem pisno zajetje lokalnih razlik v starokrščanski umetnosti in ponoven poskus, da bi v tej zvezi zasledoval odcepitev slovanske redakcije od grško-vzhodne. Zaželeno bi bilo, če bi Mole za to lahko delal v ruskih knjižnicah.«⁴⁴

Po rigorozih pri Strzygowskem, Dvořáku in Emilu Reischu, arheologu, ki je predaval tudi o antičnih spomenikih na avstro-ogrskih tleh, je bil Molè 23. julija 1912 promoviran,⁴⁵ nato pa je stopil na pot uspešne akademske kariere, ki ga je vodila od provizoričnega praktikanta na konservatorskem uradu za Dalmacijo v Splitu do docenta v Ljubljani in profesorja na Jagelonski univerzi v Krakovu.

Viri in literatura

Arhivski viri

AUW – Archiv der Universität Wien. Hermann Mole. Rigorosenakt. Rigorosenprotokoll. PN 3496.

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica. Rz Ms 1431, Rokopisni oddelek. Zapuščina Janka Šlebingerja.

SI – Arhiv Republike Slovenije. AS 2161/3/3, osebni fond, Vojeslav Molè, Moletov dnevnik, 1908.

44 AUW. Rigorosenakt Hermann Mole. PN 3496.

45 AUW. Rigorosenprotokoll Hermann Mole. PN 3496.

Periodični tisk

- Gantar Godina, Irena. Dr. Leopold Lenard. *Zgodovinski časopis*, 46, 1992, št. 3, str. 395–400.
- Grabowski, Tadeusz Stanisław. Krakovsko gledališče. *Ljubljanski zvon*, 29, 1909, št. 6, str. 334–338; št. 7, str. 478–485; št. 9, str. 551–555; št. 10, str. 607–612; št. 11, str. 687–692; št. 12, str. 740–748.
- Grabowski, Tadeusz Stanisław. Słowacki wśród Słowiańców. Przekłady Vojesława Molego. *Świat Słowiański*, 5/II, 1909, str. 366–377.
- Ilešič, Fran. O literaturze słowieńskiej. *Ljubljanski zvon*, 29, 1909, str. 574–575.
- Molè, Vojeslav. O literaturze słowieńskiej. *Świat Słowiański*, 5/1, 1909, str. 381–391.

Literatura

- Martens, Michael. *V požaru svetov. Ivo Andrić, zgodba evropskega življenja*. Prevedla Seta Knop. Ljubljana: LUD Literatura, 2023.
- Molè, Vojeslav. *Iz knjige spominov*. Ljubljana: Slovenska matica, 1970.
- Molè, Vojeslav. Ob stoletnici Julija Słowackega. *Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov 16*. Ljubljana: Slovenska matica, 1909, str. 111–132.
- Šalamun-Biedrzycka, Katarina. Cankarjev Hlapec Jernej in njegova pravica v poljščini. *Prevajanje slovenske književnosti. Prevajanje za kino in RTV. 19. prevajalski zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, 1995, str. 44–48.